

סוג הבחינה: א. בגרות לבתי ספר על-יסודיים
ב. בגרות לנבחנים אקסטרניים
מועד הבחינה: קיץ תשע"א, 2011
מספר השאלון: 207,002103
נספח: "מקראות גדולות": שמות, ה', כ"ב - ו', י"ג

ת נ " ד

לבתי ספר דתיים

יחידת לימוד אחת לנבחנים המשלימים ל-3 יחידות לימוד

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעה וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.

פרק ראשון	—	פרק שלא נלמד	—	32 נקודות
פרק שני	—	תורה	—	36 נקודות
פרק שלישי	—	נביאים וכתובים	—	32 נקודות
	—	סה"כ	—	100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: תנ"ך שלם בלי פירושים, בלי תוספות ובלי סימונים.

ד. הוראות מיוחדות: אין.

הערה: בנספח המצולם מן התנ"ך בא השם המפורש בצורת ה' ובצורת א/לקים.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב בטיטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טיטה" בראש כל עמוד טיטה. רישום טיטות כלשהן על דפים שמחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

ב ה צ ל ח ה !

/המשך מעבר לדף/

פרק ראשון – פרק שלא נלמד (32 נקודות)**שמות, פרק ה', פסוק כ"ב - פרק ו', פסוק י"ג** (נספח)

עיין בנספח ובמפרשיו, וענה על כל השאלות 1-4. (מספר הנקודות לכל שאלה רשום בסופה)

1. עיין בפרק ה', פסוק כ"ב - פרק ו', פסוק ד'.
בקטע זה מובאות תלונות של משה כלפי ה' ותגובת ה' עליהן.
א. מה הן שתי התלונות של משה כלפי ה'? היעזר בפירוש רש"י לפרק ה' פסוק כ"ב.
ב. עיין בפירוש רש"י לפרק ו', פסוקים א'-ב', בקטעים המסומנים.
מהי התגובה של ה' לכל אחת מן התלונות של משה?
(8 נקודות)

2. עיין בפרק ו', פסוקים ו'-ח'.
א. עיין בפירוש ספורנו לפסוקים ו'-ז' בקטע המסומן ①.
לפי ספורנו, באר כל אחת מארבע לשונות הגאולה שבפסוקים אלה, והסבר את ההדרגה שביניהן.
ב. עיין בפירוש ספורנו לפסוקים ז'-ח' בקטע המסומן ②.
לפי ספורנו, מהו הדבר שישראל צריכים להתבונן בו?
הסבר מדוע רק אז הם יהיו ראויים להיכנס לארץ.
(8 נקודות)

3. עיין בפרק ו', פסוקים ט'-י"ב.
א. "הן בני ישראל לא שמעו אלי ואיך ישמעני פרעה ... " (פסוק י"ב).
רש"י בד"ה "ואיך ישמעני פרעה" כותב שזה אחד מעשרה קל וחומר שבתורה.
(1) מהו "הקל" ומהו "החומר"?
(2) הסבר את טענת משה בדברים אלה.
ב. עיין בפירוש רמב"ן לפסוק ט'.
הסבר לפי רמב"ן את שתי הסיבות לכך שישראל לא שמעו אל משה.
(8 נקודות)

4. עיין בפרק ו', פסוקים י"ג-י"ז ובפירוש ספורנו לפסוק י"ג.
א. (1) לפי ספורנו, כיצד הנאמר בפסוק י"ג מהווה תשובה לנאמר בפסוק י"ב?
(2) כיצד ספורנו מבאר את הביטוי "ויצגם אל" בנוגע לפרעה ולישראל?
ב. עיין בפירוש רש"י לפסוק י"ג בקטע המסומן.
כיצד רש"י מבאר את הביטוי "ויצגם אל" בנוגע לישראל ובנוגע לפרעה?
(8 נקודות)

פרק שני – תורה (36 נקודות)

עליך לענות על שתיים מהשאלות 5-7 (לכל שאלה – 18 נקודות).

5. עיין בדברים, ט"ו, א"י"א.

א. (1) עיין בפסוקים ב"ג.

צטט מצוות "עשה" אחת ואת מצוות ה"לא תעשה" שבפסוקים אלה, והסבר אותן.

(2) מהי האזהרה של התורה בפסוקים ט"ז, ומה הקשר בינה לבין השמיטה?

ב. "אפס כי לא יהיה בך אביון" (פסוק ד').

ראב"ע: "אפס" – הטעם דע כי זה שצויתך שלא תיגוש את אחיך אין צורך אם היו כל

ישראל או רובם שומעים בקול ה', אז 'לא יהיה בך אביון'."

מהו הניגוד בין פסוק ד' לפסוק ז', וכיצד ראב"ע מיישב אותן?

6. עיין בדברים, כ"א, ט"ו-כ"א.

א. עיין בפסוקים ט"ו-י"ז.

(1) מהו הנושא ההלכתי שהקטע עוסק בו?

(2) הסבר את מצוות ה"עשה" ואת מצוות ה"לא תעשה" שבקטע.

ב. עיין בפסוקים י"ח-כ"א.

(1) רש"י: "ובן סורר ומורה נהרג על שם סופו".

באר דברים אלה של רש"י, וכתוב מה מביא אותו לומר זאת.

(2) עיין בדברים, י"ט, ט"ז-כ"א.

הסבר במה דומים בן סורר ומורה ועדים זוממים מבחינת חומרת העונש.

7. עיין בדברים, ל"ג, י"ג-י"ז.

א. (1) במה מברך משה את יוסף בפסוקים י"ג-ט"ז?

(2) מי מכונה "שכני סנה" (פסוק ט"ז), ומי מכונה "בכור שורו" (פסוק י"ז)?

ב. ציין אירוע אחד הקשור לצאצאי יוסף שמשה רומז אליו בברכתו, וכתוב מהי הברכה

של משה בקשר לאותו אירוע.

פרק שלישי – נביאים וכתובים (32 נקודות)

עליך לענות על שתיים מהשאלות 8-10 (לכל שאלה – 16 נקודות).

8. עיין בשמואל א, פרק ג'.

א. (1) מדוע לא הבין שמואל שה' הוא הקורא לו? בסס את דבריך על הכתוב.

(2) לפי המסופר בפרק חל שינוי בנוגע ל"דבר ה'".

מהו השינוי, ומה גרם לשינוי זה?

ב. עיין בפסוק ג' ובדברי רש"י שלפניך:

רש"י: " וְשִׁמְשֹׁם שָׁכַב – במקומו בעזרת הלויים השומרים בית המקדש".

איזו בעיה הלכתית בפסוק בא רש"י ליישב בפירושו, וכיצד הוא מיישב אותה?

9. עיין בישעיה, ל"ה.

א. בפסוקים ה'-ט' מתוארים שינויים שיחולו בעתיד באדם ובטבע.

(1) אֵיךְ יִשְׁנִי וְאֵיךְ יִחְלוּ בָאָדָם וְאֵיךְ יִשְׁנִי וְאֵיךְ יִחְלוּ בַטֶּבַע?

מהי התכלית של שינויים אלה?

(2) מי לא יוכל ליהנות מן השינויים הללו, ומדוע?

ב. עיין בפרק מ', פסוקים ג'-ה'.

מה הם השינויים שיחולו לפי פסוקים אלה, ומה מוסיף הנאמר בפרק מ' על הנאמר

בפרק ל"ה?

10. עיין בישעיה, מ"ד, א'-ט'.

א. עיין בפסוקים א'-ה'.

(1) "אל תירא עבדי יעקב" (פסוק ב').

ממה ישראל יראים, ומה ה' מבטיח להם לפי פסוקים ג'-ד'?

(2) מה יהיה המצב של ישראל בעתיד לפי פסוק ה'?

ב. "אל תפחדו" (פסוק ח').

כתוב ממה ישראל מפחדים לפי פסוקים ח'-ט', והסבר במה יכולים דברי הנביא

בפסוקים ו'-ז' לחזק את ישראל מפני פחד זה.

בהצלחה!

נספח – שמות, ה, כ"ב - ו, י"ג

אבן עזרא

רש"י

(כב) למה הרעתה לעם הזה – ואם תאמר מה איכפת לך, קובל אני על ששחתני: (כג) הרע – לשון הפעיל הוא הרבה רעה עליהם. ותרגומו אבליש: [ו' (א) עתה תראה וגו'] – הרהרת על מדותי לא כדבריהם שאמרתיו לו (בראשית כא יב) כי בינתיק יקרא לך זרע ואחר כך אמרתיו לו (שם כב ג) העלילו לעולה ולא הרהר אחרי לפיכך עתה תראה, העשוי לכרעה תראה ולא העשוי למלכי שבעה חומות כשאביהם לארץ:]

כב וישב משה אל-ה' ויאמר: ה' למה הרעתה לעם הזה למה זה שלחתיני: כג ומאז באתי אל-פרעה לדבר בשמך הרע לעם הזה והצל לא-הצלת את-עמך: ו' א ויאמר: ה' אל-משה עתה תראה אשר אעשה לפרעה כי ביד חזקה ישלחם וביד חזקה יגרשם מארצו: {ס} ב וידבר א/לקים אל-משה ויאמר אליו אני ה': ג ואזא אל-אברהם אל-יצחק ואל-יעקב בא/ש/די ושמי: ה' לא נודעתי להם: ד וגם הקמתי את-בריתי אתם לתת להם את-ארץ כנען את ארץ מגריתם אשר-גרו בה: ה וגם אני שמעתי את-נאקת בני ישראל אשר מצרים מעבדים אתם ואזכר את-בריתי: ו' לכן אמר לבני-ישראל אני ה': והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים והצילתי אתכם מעבדתם וגאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים גדלים:

במדת אמתות שלי שעליה נקרא שמי ה' נאמן לאמת דברי שהרי הבטחתים ולא קיימתים: (ד) וגם הקמתי את בריתי וגו' – וגם כשנראיתי להם באל/ש/די הצבתי והעמדתי ברייתי ביני וביניהם: לתת להם את ארץ כנען – לאברהם בפרשת מילה נאמר (בראשית יז א) אני א/ש/די וגו' (בראשית יז ח) ונתתי לך ולזרעך אחריך את ארץ מגוריד לנחמך (בראשית כו ג) כי לך ולזרעך את כל הארץ האל והקיימותי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם ואותה שבועה שנשבעתי לאברהם באל/ש/די אמרתי ליעקב (בראשית לה יא – יב) אני א/ש/די פרה ורבה וגו' ואת הארץ אשר וגו' הרי שנדרתי להם ולא קיימתי: (ה) וגם אני – כמו שהצבתי והעמדתי הברית יסעלי לקיים לפיכך שמעתי את-נאקת בני-ישראל הגוראים: אשר מצרים מעבדים אתם ואזכר – אותו הברית. כי בצרית בין הבתרים אמרתי לו (בראשית טו יד) וגם את הגוי אשר יעבדו דן אנכי:

(ו) לכן – על פי אותה השבועה: אמר לבני ישראל אני ה' – הגאון בהבטחת: והוצאתי אתכם – כי כן הבטחתיו (שם סס) ואחרי כן יאלו ברכוש גדול: סבלת מצרים – טורח משא מלכים:

רמב"ן

(כב) א/דני למה הרעותה – נכתב באל"ף דל"ת כי השם המיוחד שהוא מדת הרחמים לא יריע לעם. ולמעלה הזכירו שני פעמים באל"ף דל"ת שהיה מתחנן בו שלא יחר בו האף. ואולי היה מתירא מהזכיר ה' הגדול המיוחד לו ומדבר אליו: למה הרעותה – אחרי הודיע א/לקים את משה פעמים (לעיל ג ט ד כא) שלא יתן אותו מלך מצרים להלך מדוע יתרעם. ואמר ר"א כי חשב משה כי מעת דברו אל פרעה בשליחות ה' יקל מעליהם ויחל הא/לקים להצילם והנה פרעה הכבד והרע וזה טעם למה הרעותה כי זה הפך מה שאמרת לי ראה ראיתי את עני עמי (לעיל ג ז) וארד להצילו (שם ח). ואינו נכון בעיני בעבור שאמר והצל לא הצלת ואין ההצלה רק יציאתם מן הגלות: ולפי דעתי שחשב משה רבינו כי יאמר ה' שלא ישמע אליהם פרעה להוציאם מיד במצותו ולא באות ומופת עד שיעשה בו נפלאותיו הרבות אבל חשב כי יביאם עליו תכופות זו אחר זו בימים מעטים... וכשראה שעמדו שלשה ימים והוא יריע להם בכל יום וה' לא כחה בו ולא נתגלה למשה להודיעו מה יעשה אז חשב משה כי ארוכה היא ... ו' (ב) וידבר א/לקים אל משה – לשון רש"י דבר אתו משפט על שהקשה לומר ולדבר למה הרעותה לעם הזה. ויאמר אליו אני ה' נאמן לשלם שכר למתהלכים לפני בתמים... ומה שדרשו רבותינו בענין הזה (שמו"ר ו ד) חבל על דאבדן ולא משתכחין הרבה פעמים נגליתי אחר מדותי וכו' ועוד שלא שאלוני מה שמי כשם ששאלת אתה ואתה תחלת שליחותי אמרת לי מה שמך ולבסוף אמרת ומאז באתי אל פרעה וגו' (לעיל ה כג) ועל זה נאמר וגם הקיימותי את בריתי אתם וגו': גם המדרש הזה ענינו מתישב אחר המקרא כי הוקשה להם ז"ל למה יזכיר נבואת האבות לפחות מעלתם בנבואה ולאמר שלא נראה אליהם רק באל/ש/די מה צורך היה לו זה היה ראוי לומר אני ה' ולכן אמר לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם וידעתם כי אני ה' המוציא. ולכן ידרשו כי היה הדבר תוכחה למשה לאמר לו הנה האבות שלא הגיעה להם מעלתם בנבואה אליך ולא ראו רק באל/ש/די הם האמינו בי וגם הקיימותי את בריתי אתם ושמעתי נאקת בניהם בעבורם אף כי אתה שידעתני בשם הגדול והבטחתני בו שיש לך לבטוח ברחמים ולהבטיח ישראל בשמי שאעשה עמהם אותות ומופתים. וגם זה נכון והגון:

(ו) והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים – יבטיחם שיוציא אותם מארצם ולא יסבלו עוד כובד משאם: והצילתי אתכם מעבודתם – שלא ימשלו בהם כלל להיות להם במקומם למס עובד: וגאלתי אתכם – כי יעשה בהם שפטים עד שיאמרו המצרים הנה לך ישראל בפדיון נפשנו כי טעם גאולה כענין מחר: וטעם בזרוע נטויה – שתהיה ידו נטויה עליהם עד שיוציאם: ולקחתי אתכם לי לעם – בבואכם אל הר סיני ותקבלו התורה כי שם נאמר (להלן יט ה) והייתם לי סגולה:

(כב) וישב משה – הנה שאלה אחר שהשם הודיע למשה ואמר לו ואני ידעתי כי לא יתן אחכם מלך מצרים להלך (שמות ג יט) עד שיעשה כל האותות אשר נאמר לו כן למה יתרעם משה לומר למה זה שלחתיני והאל לא הצלת התשובה חשב משה כי מעת דברו אל פרעה יקל מעליהם עולם והנה הוא הכבד העבודה עליהם. וטעם למה הרעותה – הפך מה שאמרת ראה ראיתי את עני (שמות ג ז) וארד להצילו מיד מצרים (שם ח) ולמה זה שלחתיני – להרע לישראל והנה לא מלאתי תשובה להשיב לשוטרים.

(כג) ומאז – מהיום שדברתי אליו אז הכבד עולם עליהם כאשר הוא כתוב ויז פרעה ביום ההוא (שמות ה ו). והטעם והאל לא הצלת – וזה שחשבתי שיחל פרעה להקל מעליהם ותחל להצילם ומלת הרע לעם הזה – פעל יואל כמו הרעו מאבותם (ירמ' ז כו):

ו' א ויאמר – עתה תראה כאשר אביא המכות על מצרים אז יריוח להם מעט כאשר אפשר עוד:

(ב) וידבר – הכתוב אמר ויאמן העם (שמות ד לא) ולא כל העם. והכל מודים באל/לקים אפילו פרעה כאשר אפשר עוד. על כן אמר: ויאמר אליו אני ד' לכן אמר לבני ישראל אני ד' (שמות ו ו) וידעתם כי אני ד' א/לקים המושיא אתכם (שמות ז י):

(ג) וארא – נבואת האבות היתה במראות הלילה על כן מלת וארא מלת ש/די קשה בפירוש והגאון אמר כי הש"י נוסף כש"י שאתה מדבר עמי (שופ' ו יז). והטעם שאמר לעולם ד' ולא ארע טעם לפי זה כי איך יקרא שם אשר די רק להיותו תואר כמו טוב וסלח (תה' פו ה) עלי לבי דוי (ירמ' ח יח). והנגיד רב שמואל פי' זו כלשון ערבי אלקהאר ופי' מנחם ותקוף והי"ד תחת אות הכפל כיו"ד דלוי שקים מפסח (משלי כו ז) ואל"ף אשר בואו נהרים (שע"י יח ג) וכמוהו כקול ש/די (יחז' א כד) והיה ש/די בלתי (איוז כב כה) ויפה פירש. ומלת נודעתי – מבנין נפעל ואינו כמו הודעתי כדברי מנחם. ורבי מריוס אמר כי ושמתי ד' שבועה כי כלשון ערבי יס וי"ו לשבועה וטעם לא נודעתי להם כמו שנודעתי לך. וטו"ו הזה לא מלאנו בלה"ק. וככה דקדוקו. יס מלות מושבות עצמן ואחרות עמם גם כן אותיות כמ"ם מאל/אבדן ויעזרד ואת ש/די (נב"א' מט כה) שהוא מלת ש/די וככה ב"ת באל/ש/די כאלו כתוב ובשמי ד' לא נודעתי להם... (ד) וגם הקיימותי – גם שלחתיך בעבור ששפטים עליהם עמ האבות לתת להם או לבניהם שהם כמוהם את ארץ כנען:

(ה) וגם – גם עוד שלחתיך בעבור שעשו ישראל תשובה ועקרו אליו: (ו) לכן – כמו שאני עומד כן יהיה דברי קיים שאגאל אתכם בזרוע נטויה מן השמים אל הארץ:

ספורנו

(כב) למה זה שלחתיני – אם היו ראויים לזה הפורענות למה גלגלת אותו על ידי:

(כג) והאל לא הצלת – את שוטרי ישראל המוכים:

ך (א) עתה תראה – עתה שראית בפעם פרעה המתחנן להחזיק בישראל שבט עבדו תראה כי ביד חזקה ישלחם שיתאמץ מעורר רעה ויגון לשלחם בכל כחו: וביד חזקה יגרשם מארצו – וכנגד מה שהפיק נחה את ישראל בכל ארץ מצרים יתאמץ לגרשם מארצו שלא ישאר בכלה אפילו אחד מהם: (ב) אני ה' – מקיים המציאות לא ממציאו בלבד אבל גם מקיימו שאין לגמלאות שום יקות וקיום זולתי מה שאני משפיע עליהם כאמרו ואתה מחיה את כלם (נחמיה ט ו) ומזה יתחייב שאין לשום נמלא קיום מציאות בלתי רצוני:

(ג) וארא – במראה הקודמת לנבואה כענין וירא אליו ה' (בראשית יח א): באל/ש/די – המורה שהמלאכי את המציאות כלו כמבואר בפרשת לך לך: ושמי ה' לא נודעתי להם – ב"ת באל/ש/די נמשכת לחיבת ושמי. אמר ובשמי ה' לא נודעתי להם באותה המראה ולא שניתו בעדם שום טבע מטבעי הבלתי נפסדים. ולכן ראוי שאודיע זה לזרעם שלא קבלו זה מאבותם למען הקים אותם לי לעם ובכן אגאלם:

(ד) וגם הקיימותי את בריתי – וסבה שנית לגאולתם היא הברית שכרתי עם אבותם:

(ה) וגם אני שמעתי – וסבה ג' לגאולתם היא ששמעתי נאקתם ותפלתם בלל להם: ואזכור את בריתי – וזכה נעשו ראויים שאזכור להם בריתי כענין וירא בלל להם בשמעו את רנתם ויזכור להם בריתו (תהלים קו מד – מה):

הוא הכבד העבודה עליהם. וטעם למה הרעותה – הפך מה שאמרת ראה ראיתי את עני (שמות ג ז) וארד להצילו מיד מצרים (שם ח) ולמה זה שלחתיני – להרע לישראל והנה לא מלאתי תשובה להשיב לשוטרים.

(כג) ומאז – מהיום שדברתי אליו אז הכבד עולם עליהם כאשר הוא כתוב ויז פרעה ביום ההוא (שמות ה ו). והטעם והאל לא הצלת – וזה שחשבתי שיחל פרעה להקל מעליהם ותחל להצילם ומלת הרע לעם הזה – פעל יואל כמו הרעו מאבותם (ירמ' ז כו):

ו' א ויאמר – עתה תראה כאשר אביא המכות על מצרים אז יריוח להם מעט כאשר אפשר עוד:

(ב) וידבר – הכתוב אמר ויאמן העם (שמות ד לא) ולא כל העם. והכל מודים באל/לקים אפילו פרעה כאשר אפשר עוד. על כן אמר: ויאמר אליו אני ד' לכן אמר לבני ישראל אני ד' (שמות ו ו) וידעתם כי אני ד' א/לקים המושיא אתכם (שמות ז י):

(ג) וארא – נבואת האבות היתה במראות הלילה על כן מלת וארא מלת ש/די קשה בפירוש והגאון אמר כי הש"י נוסף כש"י שאתה מדבר עמי (שופ' ו יז). והטעם שאמר לעולם ד' ולא ארע טעם לפי זה כי איך יקרא שם אשר די רק להיותו תואר כמו טוב וסלח (תה' פו ה) עלי לבי דוי (ירמ' ח יח). והנגיד רב שמואל פי' זו כלשון ערבי אלקהאר ופי' מנחם ותקוף והי"ד תחת אות הכפל כיו"ד דלוי שקים מפסח (משלי כו ז) ואל"ף אשר בואו נהרים (שע"י יח ג) וכמוהו כקול ש/די (יחז' א כד) והיה ש/די בלתי (איוז כב כה) ויפה פירש. ומלת נודעתי – מבנין נפעל ואינו כמו הודעתי כדברי מנחם. ורבי מריוס אמר כי ושמתי ד' שבועה כי כלשון ערבי יס וי"ו לשבועה וטעם לא נודעתי להם כמו שנודעתי לך. וטו"ו הזה לא מלאנו בלה"ק. וככה דקדוקו. יס מלות מושבות עצמן ואחרות עמם גם כן אותיות כמ"ם מאל/אבדן ויעזרד ואת ש/די (נב"א' מט כה) שהוא מלת ש/די וככה ב"ת באל/ש/די כאלו כתוב ובשמי ד' לא נודעתי להם... (ד) וגם הקיימותי – גם שלחתיך בעבור ששפטים עליהם עמ האבות לתת להם או לבניהם שהם כמוהם את ארץ כנען:

(ה) וגם – גם עוד שלחתיך בעבור שעשו ישראל תשובה ועקרו אליו: (ו) לכן – כמו שאני עומד כן יהיה דברי קיים שאגאל אתכם בזרוע נטויה מן השמים אל הארץ:

אבן עזרא

(ז) ולקחתיו – כאשר תקבלו את התורה על הר סיני וטעם המוציא אתכם – כי היתה במערכת המחברת הגדולה למשקמים העליונים שעמדו עוד בגלות. וזה יתברר לך צ"כ כי תשאל: (ח) והבאתי אתכם אל הארץ – כי רבים מיוצאי מצרים גם בניהם יחשבו כהם. וטעם אשר נשאתי את ידי דרך משל כאלהם שישא ידו אל השמים וישבע כמו כי אשא אל שמים ידי (דבר' לב מ) וירם ימינו ושמאלו אל השמים (דניאל יב ז). וטעם אני ד' שאקיים זה:

ז ואקריב יתכון קדמי לשם ואהני לכון

לא/לה: ותדעו ארי אנא יי א/לחכון דאפיך יתכון מגו דחוק פלחן מצריא

ח ואעיל יתכון לארעא דקנימית

במימרי למתן יתה לאברהם ליצחק וליעקוב: ואסתין יתה לכון ירתא אנא

יי ס ומליל משה בין עם בני ישראל:

ולא קבילו מן משה מעיק רוח ומפלחא דתה קשי עליהון {פ} י

ומליל יי עם משה למימר יא עול

מליל עם פרעה מלפא דמצרים:

וישלח ית בני ישראל מארעיה יב

ומליל משה קדם יי למימר: הא בני

ישראל לא קבילו מני ואיכדין יקביל

מני פרעה ואנא יקר ממלל {פ} י

ומליל יי עם משה ולאחרון ופקידון

לית בני ישראל ולית פרעה מלפא

דמצרים לאפקא ית בני ישראל

מארעא דמצרים {ס}

רמב"ן

(ז) וטעם וידעתם כי אני ה' אלקיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים – אמר רבי אברהם כי היה במערכת המחברת הגדולה למשקמים העליונים שיעמדו עוד

בגלות. ואין זו מדרך הפרשה רק שיאמר כאשר אגאל אתכם בזרוע נטויה שיראו אותה כל העמים תדעו כי אני ה' העושה אותות ומופתים מיוחדים בעולם ואני אלקיכם ובעבורם עשיתי כי אתם חלק השם:

(ח) אשר נשאתי את ידי – הרימותיה לישבע בכסאי. לשון רש"י. ור"א אמר דרך משל כאדם שישא ידו אל השמים וישבע כמו כי אשא אל שמים ידי (דברים לב מ) וירם ימינו ושמאלו אל השמים וישבע (דניאל יב ז). ועל דרך האמת נשאתי את ידי שהרימותי זרוע עזי אלי שאתן להם הארץ וכן כי אשא אל שמים ידי (שם) שאשא היד הגדולה אל השמים להיות בה לעולם החיים. ואין וירם ימינו ושמאלו אל השמים מן הענין הזה כי הוא נאמר במלאך לבוש הבדים שנשבע בחי העולם:

(ט) מקוצר רוח ומעבודה קשה – לא בעבור שלא יאמינו בה' ובנביאו, רק שלא הטו אוזן לדבריו מקוצר רוח (...) וקוצר הרוח, הוא פחדם שלא יהרגם פרעה בחרב כאשר אמרו שטריהם אל משה ועבדה קשה, הוא הדחוק שהיו הנוגשים אצים בהם ולא יתנום לשמוע דבר ולחשוב בו:

(י) וידבר ה' אל משה לאמר – אמרו המפרשים כי מלת לאמר בכל התורה לאמר לישראל והטעם שיאמר השם למשה אמור לישראל דברי אלה ובכאן לאמר אל פרעה... והנכון בעיני כי מלת "לאמר" להורות על בירור הענין בכל מקום. וידבר ה' אל משה באמירה גמורה לא אמירה מסופקת ולא ברמז דבר. ולכן יתמיד זה בכל התורה כי נבואת משה פה אל פה ידבר בו ולא בחידות (במדבר יב ח). ולכן אמר כן ליעקב אמש אמר השם אלי לאמר (בראשית לא כט) באמירה ברורה שלא אזיק לכם כי לולי כן הייתי עושה עמכם רע. וכן ויאמרו בני ישראל אל משה (ואל אהרן) לאמר (במדבר יז כז) שהיו אומרים להם כן בפירוש וצועקים להם בגלוי פנים כי המקור לבירור הענין פעם מוקדם פעם מאוחר כמו אומרים אמור למנאצי (ירמיה כג יז):

(יב) הן בני ישראל לא שמעו אלי – כי לא עשית דברי נשמעים להם ואיך ישמעני פרעה. ועוד כי אני ערל שפתים ואיני הגון שאדבר לפני מלך גדול. ויתכן לפרש שחשב משה אולי כי מפחיתותו לא שמעו אליו כי הוא ערל שפתים ולא יכין לדבר על לבם דברים טובים דברים נוחים אף כי ידבר לפרעה. וטעם הכתוב הזה כי מתחלה לא צוה אותו שידבר הוא אל פרעה רק אמר ובאת אתה וזקני ישראל אל מלך מצרים ואמרתם אליו (לעיל ג יח) והיה אפשר שידברו הזקנים והוא יחריש. והיה בוש מלדבר גם אל העם ואמר לא איש דברים אנכי (שם ד י). והקב"ה השיבו ודבר הוא לך אל העם (שם שם טז) וכן עשה בבואם מתחלה כמו שאמר (שם שם ל) וידבר אהרן את כל הדברים (האלה) אשר דבר ה' אל משה ויעש האותות לעיני העם. ועתה כאשר נצטוו משה לכן אמור לבני ישראל אני ה' דבר הוא להם בעצמו כאשר צוהו ולא שמעו אליו וכאשר חזר וצוה אותו לדבר אל פרעה אמר איך אדבר אליו ואני ערל שפתים והקב"ה צירף אהרן עמו וצוה שניהם אל בני ישראל שידברו להם כל אשר יצונום ואל פרעה להוציאם מארצו. ורש"י פירש על דבר בני ישראל ועל שליחותו של פרעה. ואין צורך:

(יג) ויצום אל בני ישראל – פירש רש"י ודבר הצווי מהו מפורש בפרשה שניה לאחר סדר היחס אלא מתוך שהזכיר משה ואהרן הפסיק הענין ללמדנו היאך נולדו ובמי נתיחסו. וידבר ה' אל משה לאמר אני ה' דבר אל פרעה מלך מצרים את כל אשר אני דובר אליך. הוא הדבור עצמו האמור כאן בא דבר אל פרעה מלך מצרים אלא מתוך שהפסיק הענין בשביל ליחסם חזר עליו להתחיל בו. ויאמר משה לפני ה'. היא אמירה האמורה כאן הן בני ישראל לא שמעו אלי וגו' ונאנה הכתוב בשביל שהפסיק הענין. וכך היא השטה כאדם שאומר נחזור על הראשונות... והנה זו מעלה גדולה למשה זכה

(ח) נשאתי את ידי – הרימותיה להשבע בכסאי: (ט) ולא שמעו אל משה – לא קבלו תנחומיו: מקצר רוח – כל מי שהוא מוצר רוחו וגשיותו קצרה ואינו יכול להאריך בנשימתו. קרוב לענין זה שמעתי פרעה ז' מרבי ברוך ברבי אליעזר והביא לי ראה ממקרא זה (ירמיהו טז כא) (כי) בפעם הזאת אודיעם את ידי ואת גבורתי וידעו כי שמי ה' למדנו כשהקב"ה מאמן את דבריו אפילו לפרענות מודיע שמו ה' וכל שכן האמנה לטובה. ורבותינו דרשוהו לענין של מעלה שאמר משה (לעיל ה כב) למה הרעותה אחר לו הקב"ה חבל על לאבדיו ולא משתכחין. יש לי להתאונן על מיתת האבות הרבה פעמים נגליתי אליהם באל/שד' ולא אמרו לי מה שמך ואתה אמת (לעיל ג יג) מה שמו מה אומר אליהם: וגם הקמתי וגו' – וכשקשקש אברהם לקבור את שרה לא מצא קבר עד שקנה בדמים מרובים וכן ביצחק ערערו עליו על הבחירות אשר חפר וכן ביעקב (בראשית לג יט) ויקן את חלקת השדה לנטות אהלו ולא הרהרו אחר מדותי ואתה אמת (ה כב) למה הרעותה. ואין המדרש מתיישב אחר המקרא מפני כמה דברים אחת שלא נאמר ושמי ה' לא שאלו לי. ואם תאמר לא הודיעם שכן שמו הרי תחלה כשנגלה לאברהם בין הבתרים נאמר (בראשית טו ז) אני ה' אשר הולאחיד מאור כס/ים. ועוד היאך הסמיכה

נמשכת בדברים שהוא סומך לכאן (פסוק ה) וגם אני שמעתי וגו' (פסוק ו) לכן אמור לבני ישראל. לכן אני אומר יתיישב המקרא על פשוטו דבר דבור על אופניו והדרשה מדרש שנאמר (ירמיה כג כט) הלא כה דברי כאש נאם ה' וכפטיש יפוצץ סלע מתחלק לכמה ניוצאות: (יב) ערל שפתים – אטום שפתים. וכן כל לשון ערלה אני אומר שהוא אטום (ירמיה ו י) ערלה אולם אטומה משמוע (ירמיה ט כה) ערלי לב אטומים מהבין (חזקוני ד טז) שמה גם אתה והערל והאטם משכרות כוס הקללה. ערלת בשר שהגיד אטום ומכוסה בה. (ויקרא יט כג) וערלתם ערלתו עשו לו אטום וכיסוי חיסור שיבדיל בפני אכילתו (שם) שלש שנים יהיה לכם ערלים אטום ומכוסה ומובלד מלכלכו: ואיך ישמעני פרעה – זה אחד מעשרה קל וחומר שצוה: (יג) וידבר ה' אל משה ואל אהרן – לפי שאמר משה (פסוק יב) ואני ערל שפתים לירק לו הקב"ה את אהרן להיות לו לפה ולמליץ: [ויאמר אל בני ישראל – כום עליהם להנהיגם בנחת ולסבול אותם: ואל פרעה מלך מצרים – כום עליו לחלוק לו כבוד בדבריהם] זהו מדרשו. ופשוטו כום על דבר ישראל ועל שליחותו אל פרעה. ודבר האווי מהו מפורש בפרשה שניה לאחר סדר היחס אלא מתוך שהזכיר משה ואהרן הפסיק הענין באלה ראשי בית אבותם (פסוק יז) ללמדנו היאך נולדו משה ואהרן ובמי נתיחסו:

ספורנו

(ו) לכן אמור לבני ישראל אני ה' – לכל אלה הג' סבות אמור לבני ישראל שאני הוא הנותן המליאות ההוא לכל הנמצאות וזוהו הכח האוליאם שאשנה טבע קצתם: [והואלתי אתכם מתחת סבלות מצרים – מיום התחלת המכות יאקוט השעבוד: והאלתי – ביום אלתכם שאלאו מגבולם: וגאלתי – בטביעת המצרים בים כמו שהעיד באמרו ויושע ה' ביום ההוא וכו' כי אחרי מות המשעבדים לא היו עוד עבדים בורחים: (ז) ולקחתיו אתכם לי לעם – במעמד הר סיני:] [וידעתם – הכירו והתבוננו שכל זה יתאמת כמו וידעתם היום כי לא את בניכם (דברים יא ז): כי אני ה' אלקיכם המוציא – כי בהיותי אלקיכם משגיח עליכם בפרט ואני המוציא ומשחלל עתה להוציאכם אין ספק שאלעשה כל מה שאמרת: (ח) והבאתי אתכם אל הארץ – כאשר תתבוננו בכל זה תהיו ראויים שאביאכם אל הארץ ותאננה לכם:]

(ט) ולא שמעו אל משה – להתבונן בכל זה בענין שיבטחו בישועת האל/יתברך ויחשבה להם לדקה כענין באברהם לכן לא נתקיים בהם ונחתי אותה לכם אבל נתנה לבניהם: מקצר רוח. כי לא נאמנה את אל רוחם ולא נתנו לב להתבונן: ומעבודה קשה – כי לולא העבודה הקשה היו נותנים לב לדברי משה והיו מבינים מטעותיו שאלו לבטוח:

(יב) הן בני ישראל לא שמעו אלי – כי חשב שהיה זה מפני שאלו בל לדבר אל פרעה הרע האורר ולא האל השלח כל שכן שיעשה זה פרעה שיעשה כרצונו והגדיל: ואני ערל שפתים – כי חשב שלא ירף אהרן עמו אלא בדבור ראשון שהיה דברו לעם: (יג) ויאמר – מנה אותם לשקיים [...] : אל בני ישראל – על בני ישראל [...]: ואל פרעה מלך מצרים להוציא – ועל פרעה מלך מצרים מנה אותם לשקיים בענין הוצאת ישראל ממצרים, באופן שישראל וגם פרעה ישמעו [...] למשה ולאהרן הממונים עליהם מאתו יתברך:

בה בענותותו שהיה בוש לדבר בערלת שפתיו וכן אמר (להלן יא ג) גם האיש משה גדול מאד בארץ מצרים בעיני עבדי פרעה ובעיני העם מדה כנגד מדה שהיה ירא שלא יהיה נבזה בעיניהם. ורש"י כתב אתה תדבר פעם אחת כל שליחות ושליחות כפי ששמעתו מפי ואהרן אחיך ימליצנו ויטעימו באוני פרעה. ואין זה נכון כלל: